

ISBN: 978-605-7949-89-9

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

Ketebe Yayınları: 181

İnceleme - Araştırma

Editör

Yusuf Genç

Kapak

Harun Tan

Düzeltili

Cihan Aldık

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

1. BASKI

Ekim 2019
İstanbul

ketebe.com

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 34989

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212.612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

Matsis Matbaa Hizmetleri

San. ve Tic. Ltd. Şti

Sertifika No: 40421

Tevfik Bey Mah. Dr. Ali Demir Cad.

No: 51 Sefaköy Küçükçekmece

İstanbul Tel: 212 624 21 11

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Endülüs Âlimleri
Bilginin Toplumsal Rolü

L Ü T F İ Ş E Y B A N

KETEBE

Prof. Dr. Lütfi Şeyban

1966 Yılında Sakarya’da doğdu. İlkokul (1977) sonrası 3,5 yıl klasik medrese (Kur’ân, Arapça, Fıkıh) tahsil etti. Adapazarı İHL’nin (1988) ardından, Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi ve Sanatları Programı’nı tamamladı (1993). Fakülte yıllarında aynı zamanda Edirnekapı’daki Hadis Enstitüsü’nde (İlmi Araştırmalar Enstitüsü) 3 yıl klasik tarzda Arapça İslâmî ilimler medrese eğitimi aldı. Bu süreçte hâssaten Kur’an, Hadis, Fıkıh ve Tarih öğrenimine ağırlık verdi.

Yüksek lisansın ders dönemini Marmara Ü. SBE/İlahiyat Fk. İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümü’nde, tez dönemini ise Sakarya Üniversitesi SBE/FEF. Tarih Bölümü Ortaçağ Tarihi’nde, “Abbâsîler’in İlk Döneminde Kadın” başlıklı teziyle (1996); doktorasını İstanbul Üniversitesi SBE/Edebiyat Fk. Tarih Bölümü Ortaçağ Tarihi’nde, Prof. Dr. Abdülkerim Özaydın’ın resmi ve Prof. Dr. Işın Demirkent ile Prof. Dr. Mehmet Özdemir’in fahri danışmanlığında, “Endülüs’te Müslüman-Hıristiyan İlişkileri (Reconquista, 1085-1238)” başlıklı teziyle tamamladı (2002).

Çalışma hayatına Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak başladı (Ocak 1996). Doktorasını tamamladıktan sonra sırasıyla Dr. Öğretim Görevlisi (Eylül 2002), Yardımcı Doçent (2004), Doçent (Nisan 2010) ve Profesör (Ekim 2015) oldu.

2004-2012 yılları arasında 8 yıl SAÜ FEF Sanat Tarihi Bölümü’nde çalıştı ve son yılında bölüm başkanlığı görevini yürüttü. Ardından yeniden aslı yeri olan Tarih Bölümü’ne döndü ve halen burada öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir.

Bilimsel çalışma alanı, Endülüs-İslâm-Avrupa ekseninde “Ortaçağ medeniyet tarihi” olup; bu alan içerisinde uzmanlık alanı “Endülüs tarihi”-dir ve de hâssaten bu alanda pek çok çalışması mevcuttur.

Akademik hayatı boyunca kendini geliştirme, lisan öğrenme, bilimsel araştırma ve akademik amaçlarla başta İspanya olmak üzere çeşitli Avrupa, Balkan ve Karadeniz ülkelerinde bulunmuştur. Anadili olan Türkçe’nin Osmanlı Türkçesi köklerine vâkıf olup; İslâm ilim lisanı olarak Arapça yanında; yabancı lisan olarak İngilizce, İspanyolca ve pratik Rusça; kitâbî olarak da İtalyanca, Fransızca ve Portekizce bilmektedir.

İçindekiler

Önsöz.....	9
Giriş.....	11

İlim merkezleri olarak öne çıkan Endülüs-İslâm şehirlerinin kültürel nitelikleri (IV/X. yüzyıl)

“Şehirler çevresinde birlikte yaşama formu medeniyet”in temelleri	19
Miladi IV/X. yüzyıl İslâm şehirlerinin genel nitelikleri ve temel unsurları	22
İlim merkezi İslâm şehirleri ve kültürel nitelikleri.....	27

Endülüs-İslâm bilgi ve düşünce hayatının gelişim süreci

İslâm medeniyeti ve Endülüs İslâm’ı	35
Siyasi, sosyo-kültürel yapının tarihi şekillenme süreci ve âlimler.....	39

Kaynaklarda yer alan Endülüs âlim ve bilgeleri

Ulemânın Siyasi ve Toplumsal Hayattaki Rolü.....	117
Siyasi ve toplumsal arka plan	119
Sosyal düzensizlik, kadınlar ve kılık-kıyafete dair konularda âlimlerin rolü	121

Ev hayatıyla ilgili konularda âlimlerin rolü.....	124
Dinlenme ve eğlenme konusunda âlimlerin rolü.....	125
Toplumsal bir görev olarak cihat konusunda âlimlerin rolü	127
Hukuki hayat konularında âlimlerin rolü.....	130

Endülüs ulemâsının tahsil ve tedris hayatıyla ilgili kaynaklarda öne çıkan hususlar

Toplumsal ve kültürel arka plan.....	135
Doğu İslâm dünyası Maşrık'tan Endülüs'e göç eden âlim ve bilginler.....	137
Maşrık'ta tahsilden sonra milletin hizmetinde	140
Siyasi otoriteyle ilişkileri bakımından âlimlerin durumu.....	151

Endülüslü âlimlerden idari ve ticari hayatta aktif olanlar (İbnü'l-Faradî kayıtları)

İdari hayatta görev alan âlimler ve nitelikleri.....	163
Ticari hayatta yer alan âlimlerin nitelikleri	181
İbnü'l-Faradî'nin âlimler hakkında kullandığı nitelemeler üzerine	185

Endülüs'ün anlamı, İbn Rüşd ve Rönesans üzerine

Bugün Endülüs'ten geriye 'barış ve sevgi' kaldı diyebilir miyiz?.....	189
İbn Rüşd'ü yetiştiren toplumsal temeller.....	192
Avrupa Rönesansını hazırlayan Endülüs kaynaklı birikim	196
Ziya Paşa'nın Endülüs kitabı	197
Endülüs üzerine yapılan araştırmalar.....	198

**Endülüs'ün düşünüş çağından tipik bir portre:
Muhteris politikacı ve bilge-şâir İbn Ammâr**

Endülüs'e karşı Hıristiyan Reconquista hareketinin hızlandığı dönem: Mülûkü't-tavâif (beylikler)	203
Devlet yöneticiliği, bilgelik ve şâirliğin zirvesine doğru yükselen İbn Ammâr.....	208
Muhteris politikacı Vezir İbn Ammâr (Zu'l-vizâreteyn, Hâcib).....	211
İbn Ammâr'ın âkıbeti üzerine düşünceler	222
Sonuç ya da dersler	227
İbn Ammâr'ın Âkıbetini Anlatan Drama Sahneleri	227

**Endülüs ve İslâm tarihinde edebiyat,
eğitim, bilim ve sanat hayatı**

İslâmî ilimlerin oluşum sürecinde yaşananlar.....	235
Eğitim, edebiyat, bilim, felsefe, sanat, şehirleşme ve Batı'ya etkiler	239

**Dünyada yaygın güncel Endülüs söylemine bir örnek:
Endülüs biliminin altın çağı**

Endülüs'ü doğuran dünyada siyasi ve toplumsal durum.....	261
Endülüs bilim insanları: hatırlanması gereken isimler.....	263
Endülüs biliminin öne çıkan başarıları	266
Bibliyografya.....	271
Cibrîl Hadisi olarak bilinen hadis-i şerif	285

Önsöz

Öncelikle ifade edelim ki, bu kitap bir âlimler biyografyası veya ansiklopedisi değildir. Amacımız, Endülüs âlim ya da bilgelerinin toplumsal fonksiyonları ya da topluma katkıları üzerine düşünmek ve kaynaklar ışığında onların bu niteliklerine dikkat çekmektir.

Kaynakların incelenmesi yoluyla elde edilen bilgiler bize göstermektedir ki, Endülüslü âlimlerin tamamına yakını talebelik ya da tahsil hayatını kendi ülkelerinde tamamlamıştır. Ardından daha ileri ve derinlemesine öğrenim amacıyla bir kısmı komşu Mağrib'e, fakat çoğunluğu Doğu İslâm Yurdu Maşrık'a rihle/ilim seyahati yapmışlar; bu sayede, o çağların hâkim devleti ve medeniyeti olan İslâm ülkesinin seçkin şehirlerindeki ilim halkalarında tahsil edilebilen ilim dallarında kendilerini yetiştirmişlerdir. Daha sonra bunların ekserisi, ülkesine geri dönerek yoğun şekilde ilim, eğitim ve yönetim faaliyetlerinde hizmete katılmışlar ve böylece Endülüs toplumunun gerçek öncüleri olduklarını ispat etmişlerdir. Âlimlerin ilim ve tedris faaliyetleri esnasında ya da kadı veya vezir gibi devlet ricâli oldukları yıllarda hem siyasetçiler hem de halk ile ilişkileri, Endülüs'ün toplumsal hayatına dair önemli tarihî bilgiler sunmaktadır.